علمی ـ پژوهشی
فصلنامهٔ تخصّصی مطالعات قرآن وحدیث سفینه
سال بیست و دوم، شمارهٔ ۸۶ «ویژهٔ پژوهش‌های حدیثی»، بهار ۱۴۰۴، ص ۱۴۴ – ۱۶۰

تحلیل ومقایسه کنش‌های گفتاری سوره توبه در قرآن کریم با خطبه ۵۲ نهج البلاغه بر اساس نظریه سرل بارویکردی بر کاربردشناسی زبان

ملاحت شعبانی مینا آباد[۱] / مهدیه عباس‌زاده[۲]

چکیده: کنش گفتاری از اصطلاحات زبان شناسی و فلسفه زبان است. این فرآیند به عملی اطلاق می‌شود که در نتیجه یک گفته یا سخن عمدی رخ دهد و گوینده از بیان پاره‌گفتار هدفی داشته باشد. بررسی کنش‌های گفتار در متون مذهبی به ویژه در قرآن و نهج‌البلاغه یکی از راه‌ای درک لایه‌های پنهان کلام و شناخت تأثیر مبدأ کلام مورد نظر است، لذا در این تحقیق در پی آن هستیم که با استفاده از نظریه کنش گفتاری سرل، با مطالعه تحلیلی- توصیفی، کنش‌های گفتاری به کار رفته در سوره توبه را با کنش‌های گفتاری خطبه ۵۲ نهج البلاغه مقایسه کنیم. اکثر آیات سوره توبه در زیرشاخه کنش اظهاری است، بنابراین کنش اظهاری بیشتر از سایر کنش‌ها در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ بیشترین کاربرد را دارد، به دلیل ماهیت کلی خطبه که توصیف دنیا و زودگذر بودن آن است. در سوره توبه، کنش تعهدی و در خطبهٔ ۵۲ کنش ترغیبی بعد از کنش اظهاری بیشترین کاربرد را دارد. هم در سورهٔ توبه و هم خطبهٔ ۵۲، کنش اعلامی کمترین کاربرد را دارد. نتایج به دست آمده از ۲۲۹ کنش گفتاریِ به کار رفته در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه، نشان داد که تفاوت معناداری در انواع کنش‌های گفتاریِ استفاده شده در ترجمه سوره توبه و نهج البلاغه بر اساس الگوی سرل وجود دارد. فرضیه فرعی اول و چهارم تحقیق رد شد. زیرا هم در سوره توبه و هم خطبهٔ ۵۲، کنش اظهاری بیشترین کاربرد و کنش اعلامی کمترین کاربرد را داشت. فرضیه‌های دوم، سوم و پنجم تأیید شدند. چون بر اساس آزمون خی، تفاوت معناداری در کنش‌های تعهدی، ترغیبی و عاطفیِ به کار رفته در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج‌البلاغه وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: کاربردشناسی، کنش گفتاری، قرآن کریم، نهج البلاغه، سوره توبه، نظریه سرل

---

۱. استادیار گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه پیام نور، تهران، Mshabani@pnu.ac.ir.
۲. دانشگاه پیام نور، تهران.

مقدمه

نظریه کنش گفتار[1] یکی از رویکردهای کاربردشناسی است که متون مختلف بر اساس آن تجزیه و تحلیل می‌شود. کنش گفتاری از اصطلاحات زبان شناسی و فلسفه زبانی است. این فرآیند به عملی اطلاق می‌شود که در نتیجه یک گفته یا سخن عمدی رخ دهد و گوینده از بیان پاره‌گفتار[2] هدفی داشته باشد. نخستین رویکرد به زبان به عنوان کنش، رویکردی کاملاً انتزاعی است که در چارچوب فلسفه زبان قرار گرفته است.

این رویکرد بر این اساس تاکید می‌کند که مردم به هنگام کاربستِ زبان چندین عمل را به طور همزمان انجام می‌دهند. در این نظریه فقط مشخصه‌های معنایی و معنای صدق و کذب جمله بررسی نمی‌شود؛ بلکه به عنوان کنش و عملی تلقی می‌شود که در جهان خارج تغییر ایجاد می‌کند. داوسون و فیلان[3] (۲۰۱۶) کنش گفتاری را به عنوان «اعمالی که فقط از طریق استفاده از زبان انجام می‌شود» تعریف می‌کنند (ص. ۷۱۰). این بدان معناست که کنش گفتاری استفاده از گفتاری را توصیف می‌کند که بر هدف گوینده در تولید یک سخن تأکید می‌کند. نظریه کنش گفتاری نخستین بار توسط آستین[4]، در سال ۱۹۳۰ مطرح گردید.

آستین واحد ارتباطی زبان را کنش گفتار می‌داند. به عقیدهٔ او ما هنگام استفاده از زبان در حقیقت کارهایی را انجام می‌دهیم. این کارها شامل خبر دادن، دستور دادن، اعلان کردن، عذرخواستن، تهدید کردن و مانند آن است. سرل، فیلسوف و زبان شناس آمریکایی در مقاله‌ای با عنوان «کنش‌های کلامی- گفتاری در فلسفه و زبان» این نظریه را بسط داد. سپس در سال ۱۹۷۵ در مقاله‌ای با عنوان «کنش‌های گفتاری غیرمستقیم» نشان داد که بین معنای جمله و معنای مورد نظر گوینده فرق وجود دارد. وی دلیل تمایل افراد برای استفاده از کنش غیرمستقیم را ناشی از ملاحظات ادب می‌داند. مثلا با بیان عباراتی مانند (can you) در حالت درخواست غیرمستقیم، در واقع هدف گوینده یافتن توانایی مخاطب در انجام آن عمل نیست. بلکه او را در قبول یا رد پیشنهاد مختار می‌گذارد (سرل،۱۹۷۹:۲۲).

1. Speech act theory
2. Utterance
3. Dawson ,H .C & .Phelan ,M
4. Austin

در تحقیق حاضر تحلیل کنش‌های گفتاری سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج‌البلاغه، بررسی می‌شود. مهم‌ترین دلیل انتخاب سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج‌البلاغه، این است که در هر دو مورد، کنش‌های گفتاری بسیاری به کار رفته است. بعلاوه نتایج این تحقیق، هم در حوزه کاربردشناسی قابل استفاده است و هم دیگر تحلیلگران گفتمان نیز می‌توانند از آن بهره گیرند. کاستی‌ها و مشکلاتی که انسان‌های جوامع امروزی در مواجهه با مشکلات روزمره با آن روبرو هستند، ضرورت انجام این پژوهش را برای ما مشخص می‌کند. زیرا به نظر می‌رسد دانستن علوم روان شناسی و جامعه شناسی به تنهایی گره گشای مشکلات اجتماعی انسان امروزی نیست. لذا مدد جستن از آیات قرآن و کلام الهی و بزرگان اهل بیت ضروری به نظر می‌رسد.

بررسی کنش‌های گفتار در متون مذهبی به ویژه در قرآن و نهج‌البلاغه یکی از راه‌ای درک لایه‌های پنهان کلام و شناخت تأثیر مورد نظر مبدا کلام است، لذا در این تحقیق در پی آن هستیم که با استفاده از نظریه کنش گفتاری سرل، کنش‌های گفتاریِ به کار رفته در سوره توبه را با کنش‌های گفتاری خطبه ۵۲ نهج البلاغه مقایسه کنیم. بدین روی سؤال اصلی این پژوهش آن است که آیا کنش‌های گفتاری سرل در ترجمه سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه متفاوت است؟ در این تحقیق، انواع کنش‌های گفتاری در سوره توبه و نهج البلاغه (با استفاده از ترجمه مکارم شیرازی) بر اساس نظریه سرل بررسی خواهد شد تا انواع کنش‌های به کار برده، مقایسه شده و علت بیان آن کنش‌ها تحلیل شود.

روش پژوهش

جامعه آماری تحقیق حاضر، کل آیات ترجمه شده سوره توبه و ترجمه خطبه ۵۲ نهج‌البلاغه است که پیکره زبانی تحقیق حاضر را تشکیل می‌دهند و بر اساس نظریه کنش گفتاری سرل ارزیابی خواهند شد. در این تحقیق، در مجموع کل ۲۱۱ جمله موجود در سوره توبه، و ۱۸ جمله موجود در خطبه ۵۲ نهج‌البلاغه به لحاظ بررسی کنش‌های گفتاری بر اساس دیدگاه سرل بررسی می‌شوند. روش گردآوری داده‌های این تحقیق، به صورت کتابخانه‌ای است و برای کاهش سوگیری‌ها، پژوهشگر با استفاده ازفیش‌برداری، نسبت به

سال بیست و دوم، شمارهٔ ۸۶، بهار ۱۴۰۴

جمع آوری مطالب مورد بحث این پژوهش می‌پردازد، سپس نکات مورد بررسی از داده‌ها استخراج و با استفاده از نرم‌افزارspss به تجزیه و تحلیل کمی با روش آماری توصیفی و استنباطی همچون ازمون خی دو توافقی می‌پردازد.

- آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی

- فراوانی کنش گفتاری سرل در سوره توبه

با توجه به جدول ۱ و نمودار ۱ کنش گفتاری اظهاری با فراوانی ۶۱ (۲۸/۹۱ درصد) بیشترین بسامد را داراست. سپس به ترتیب کنش‌های گفتاری تعهدی با ۵۹ (۲۷/۹۶ درصد)، ترغیبی با ۳۸ (۱۸ درصد) و عاطفی با ۴۱ (۱۹/۴۳ درصد) بیشترین فراوانی را داشته‌اند. کمترین فراوانی هم مربوط به کنش گفتاری اعلامی با ۱۲ (۵/۶۸ درصد) بوده است.

جدول ۱- درصد فراوانی کنش‌های گفتاری سرل در سوره توبه

نوع کنش گفتاری	فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
کنش گفتاری اظهاری	۶۱	۲۸/۹۱	۲۸/۹۱	۲۸/۹۱
کنش گفتاری تعهدی	۵۹	۲۷/۹۶	۲۷/۹۶	۵۶/۸۷
کنش گفتاری ترغیبی	۳۸	۱۸	۱۸	۷۴/۸۷
کنش گفتاری اعلامی	۱۲	۵/۶۸	۵/۶۸	۸۰/۵۶
کنش گفتاری عاطفی	۴۱	۱۹/۴۳	۱۹/۴۳	۱۰۰
کل	۲۱۱	۱۰۰	۱۰۰	

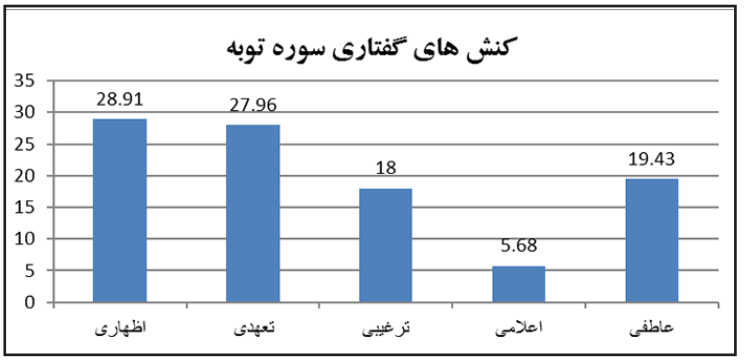

نمودار۱- درصد فراوانی کنش‌های گفتاری سرل در سوره توبه

- فراوانی کنش گفتاری سرل در خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

با توجه به جدول ۲ و نمودار ۲ کنش گفتاری اظهاری با فراوانی ۹ (۵۰ درصد) بیشترین بسامد را داراست. سپس کنش گفتاری ترغیبی با ۵ (۲۷/۱۷ درصد) بیشترین فراوانی را داشت. کنش‌های گفتاری تعهدی و عاطفی هر دو با ۲ (۱۱/۱۱ درصد) به تعداد مساوی کاربرد داشته‌اند. هیچ کنش گفتاری اعلامی در خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه به کار نرفته است.

جدول ۲- درصد فراوانی کنش‌های گفتاری سرل در خطبه ۵۲ نهج البلاغه

	فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
کنش گفتاری اظهاری	۹	۵۰	۵۰	۵۰
کنش گفتاری تعهدی	۲	۱۱/۱۱	۱۱/۱۱	۶۱/۱۱
کنش گفتاری ترغیبی	۵	۲۷/۱۷	۲۷/۱۷	۸۸/۲۸
کنش گفتاری اعلامی	۰	۰	۰	۸۸/۲۸
کنش گفتاری عاطفی	۲	۱۱/۱۱	۱۱/۱۱	۱۰۰
کل	۱۸	۱۰۰	۱۰۰	

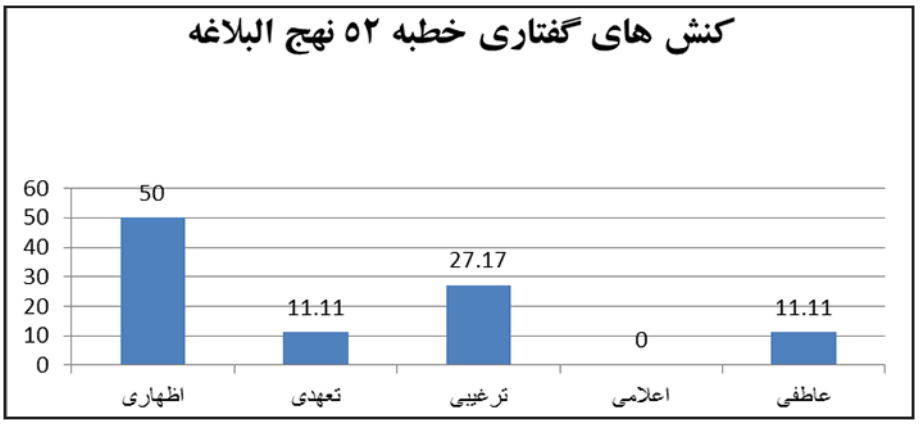

نمودار ۲- درصد فراوانی کنش‌های گفتاری سرل در خطبه ۵۲ نهج البلاغه

- آمار استنباطی

- فرضیه اصلی تحقیق

تفاوت معناداری در انواع کنش‌های گفتاری استفاده شده در ترجمه سوره توبه و خطبهٔ

۵۲ نهج البلاغه بر اساس الگوی سرل وجود دارد.

برای بررسی فرضیه اصلی تحقیق از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول ۳ و ۴ و نمودار ۳ میزان رابطه ۳۳/۷۱۱ و سطح معناداری ۰/۰۱۱ که کمتر از ۰/۰۵ است (p/۰۵≥). در نتیجه تفاوت معناداری میان الگوی کنش گفتاری سرل در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید است.

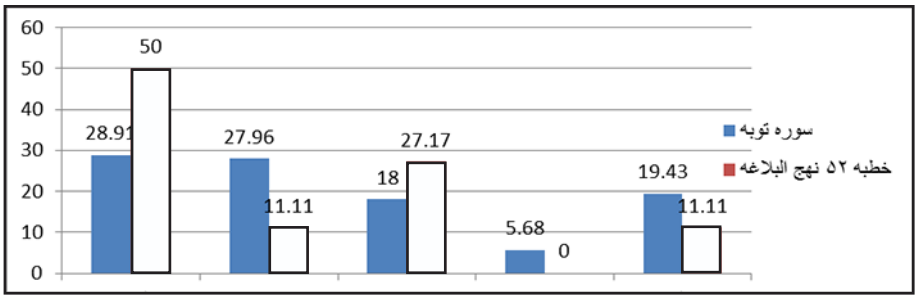

نمودار ۳- آزمون خی دو توافقی برای کنش‌های گفتاری سرل در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

جدول ۳- آزمون خی دو توافقی برای کنش‌های گفتاری سرل در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

انواع کنش‌های گفتاری		سوره توبه	خطبه ۵۲ نهج البلاغه	کل
اظهاری	تعداد کل	۶۱	۹	۷۰
	تعداد کل با درصد	۲۶/۶۳	۳/۹۳	۳۰/۵۶
تعهدی	تعداد کل	۵۹	۲	۶۱
	تعداد کل با درصد	۲۵/۷۶	۰/۸۷	۲۶/۶۳
ترغیبی	تعداد کل	۳۸	۵	۴۳
	تعداد کل با درصد	۱۶/۵۹	۲/۱۸	۱۸/۷۴
اعلامی	تعداد کل	۱۲	۰	۱۲
	تعداد کل با درصد	۵/۲۴	۰	۵/۲۴
عاطفی	تعداد کل	۴۱	۲	۴۳
	تعداد کل با درصد	۱۷/۹۰	۰/۸۷	۱۸/۷۷
کل	تعداد کل	۲۱۱	۱۸	۲۲۹
	تعداد کل با درصد	۹۲/۱۲	۷/۸۸	۱۰۰

جدول۴- آزمون خی دو توافقی برای سطح معناداری کنش‌های گفتاری سرل در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

		مقدار رابطه	سطح معناداری
کنش‌های گفتاری سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج‌البلاغه			
بر اساس	الگوی سرل	۳۳/۷۱۱	۰/۰۱۱

-بررسی فرضیه‌های فرعی تحقیق

۱- تفاوت معناداری در کنش‌های اظهاری ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه، از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول ۵ و ۶ و نمودار ۴ میزان رابطه ۸۸/۹ و سطح معناداری ۰/۳۸۵ که بیشتر از ۰/۰۵ است (p≥۰/۰۵). در نتیجه تفاوت معناداری در کنش‌های اظهاری موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود ندارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید نیست.

جدول۵- آزمون خی دو توافقی برای کنش گفتاری اظهاری در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

کنش گفتاری اظهاری	مکان		کل
	سوره توبه	خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	
تعداد	۶۱	۹	۷۰
درصد	۲۸/۹۱	۵۰	۷۸/۹۱

نمودار ۴- مقایسه کنش گفتاری اظهاری به کار رفته در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

جدول ۶- آزمون خی دو توافقی برای تعیین سطح معناداری کنش گفتاری اظهاری در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

	مقدار رابطه	سطح معناداری
کنش گفتاری اظهاری در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	۸۸/۹	۰/۳۸۵

۲- تفاوت معناداری در کنش‌های تعهدی در ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد.

برای بررسی دومین فرضیه مانند فرضیه قبل، از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول ۷ و ۸ و نموار ۵ میزان رابطه ۳۸/۱۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۱ کمتر از ۰/۰۵ است (p≤۰/۰۵). در نتیجه تفاوت معناداری در کنش‌های تعهدی موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید است.

جدول ۷- آزمون خی دو توافقی برای کنش گفتاری تعهدی در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

کنش گفتاری تعهدی	مکان		کل
	سوره توبه	خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	
تعداد	۵۹	۲	۶۱
درصد	۲۷/۹۶	۱۱/۱۱	۳۹/۰۷

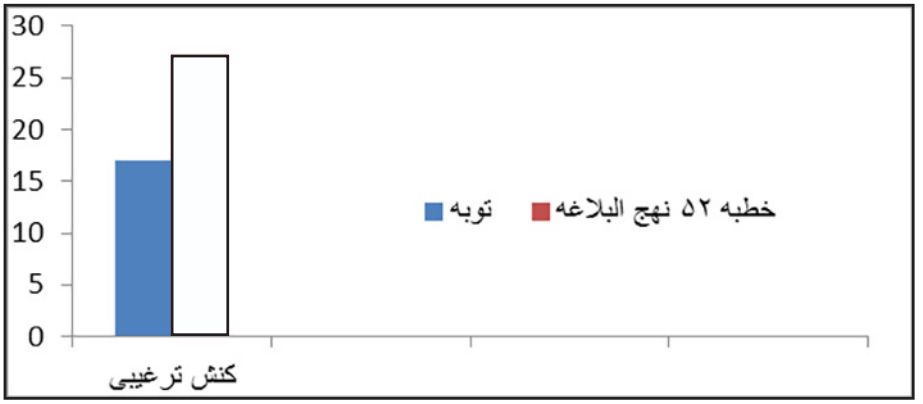

نمودار۵- مقایسه کنش گفتاری تعهدی به کار رفته در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج‌البلاغه

جدول ۸ - آزمون خی دو توافقی برای تعیین سطح معناداری کنش گفتاری تعهدی در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

	مقدار رابطه	سطح معناداری
کنش گفتاری تعهدی در در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	۳۸/۱۱	۰/۰۰۱

۳- تفاوت معناداری در کنش‌های ترغیبی ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه، از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول ۹ و ۱۰ و نموار ۶ میزان رابطه ۴۵/۷۷ و سطح معناداری ۰/۰۲۶ کمتر از ۰/۰۵ است (p≤۰/۰۵). در نتیجه تفاوت معناداری در کنش‌های ترغیبی موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید است.

جدول ۹- آزمون خی دو توافقی برای کنش گفتاری ترغیبی در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

کنش گفتاری ترغیبی	مکان		کل
	سوره توبه	خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	
تعداد	۳۸	۵	۴۳
درصد	۱۸	۲۷/۱۷	۴۵/۱۷

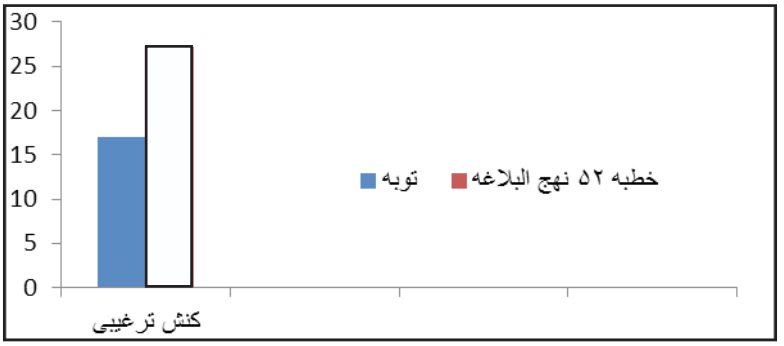

نمودار ۶- مقایسه کنش گفتاری ترغیبی به کار رفته در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

جدول۱۰- آزمون خی دو توافقی برای تعیین سطح معناداری کنش گفتاری ترغیبی در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

	مقدار رابطه	سطح معناداری
کنش گفتاری ترغیبی در در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	۴۵/۷۷	۰/۰۲۶

۴- تفاوت معناداری در کنش‌های اعلامی ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه، از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول ۱۱ و۱۲ و نمودار ۷ میزان رابطه ۹۴/۳۲ و سطح معناداری ۰/۳۷۱ که بیشتر از ۰/۰۵ است. (p/۰۵≥۰). در نتیجه تفاوت معناداری در کنش‌های اعلامی موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود ندارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید نیست.

جدول۱۱- آزمون خی دو توافقی برای کنش گفتاری اعلامی در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

کنش گفتاری اعلامی	مکان		کل
	سوره توبه	خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	
تعداد	۱۲	۰	۱۲
درصد	۵/۶۸	۰	۵/۶۸

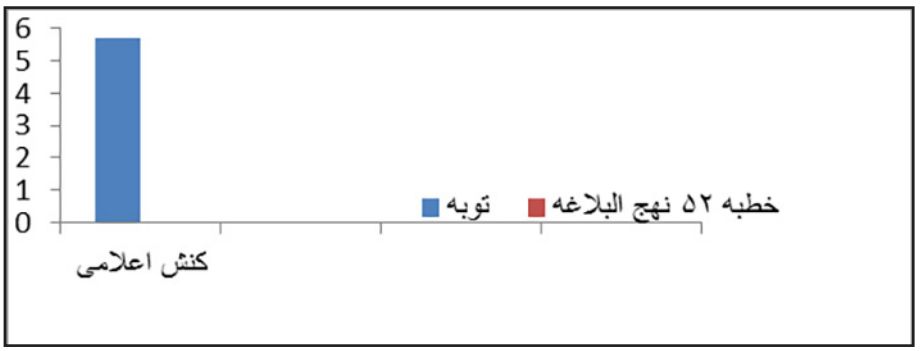

نمودار ۷- مقایسه کنش گفتاری اعلامی به کار رفته در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

جدول ۱۲- آزمون خی دو توافقی برای تعیین سطح معناداری کنش گفتاری اعلامی در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

	مقدار رابطه	سطح معناداری
کنش گفتاری اعلامی در در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	۹۴/۳۲	۰/۳۷۱

۵- تفاوت معناداری در کنش‌های عاطفی ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه، از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول۱۳ و ۱۴ و نمودار ۸ میزان رابطه ۲۸/۴۱ و سطح معناداری ۰/۰۲۴۷ که کمتر از ۰/۰۵ است (p/۰۵≥۰). در نتیجه رابطه معناداری در کنش‌های عاطفی موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید است.

جدول ۱۳- آزمون خی دو توافقی برای کنش گفتاری عاطفی در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه

کنش گفتاری عاطفی	مکان		کل
	سوره توبه	خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه	
تعداد	۴۱	۲	۴۳
درصد	۱۹/۴۳	۱۱/۱۱	۳۰/۵۴

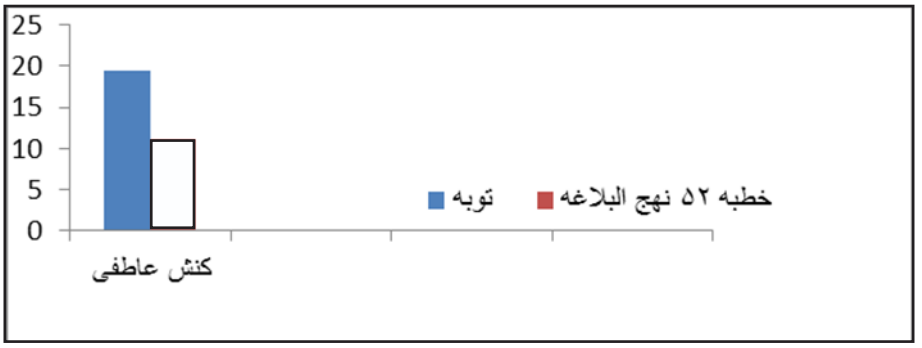

نمودار ۸- مقایسه کنش گفتاری عاطفی به کار رفته در سوره توبه و خطبه ۵۲ نهج البلاغه

جدول ۱۴- آزمون خی دو توافقی برای تعیین سطح معناداری کنش گفتاری عاطفی در سوره توبه و خطبۀ ۵۲ نهج البلاغه

	مقدار رابطه	سطح معناداری
کنش گفتاری عاطفی در در سوره توبه و خطبۀ ۵۲ نهج البلاغه	۲۸/۴۱	۰/۰۲۴۷

- بحث و نتیجه گیری

با توجه به بررسی‌های ذکر شده، ۲۱۱ کنش گفتاری در سوره توبه به کار رفته است که به ترتیب کنش اظهاری بیشترین کاربرد را داشت. بعد از آن کنش تعهدی از بالاترین فراوانی برخوردار بود و به ترتیب، کنش‌های ترغیبی، عاطفی و اعلامی در رتبه‌های بعد قرار داشتند. در نهج البلاغه، شروع خطبه، با یک کنش ترغیبی مستقیم است. زیرا امام می‌خواهد توجه مخاطبان خود را به سوی خویش جلب و آن‌ها را هوشیار کند و سپس به آن‌ها تلنگری برای شناختن دنیا بزند. تا انتهای خطبه نیز، کنش‌های ترغیبی مستقیم و غیرمستقیم دیده می‌شود. زیرا وظیفه امام هدایت و ترغیب مردم است و از نظر بسامد کاربرد، کنش ترغیبی بعد از کنش اظهاری در رتبه دوم قرار دارد.

فرضیه اصلی این پژوهش عبارت بود از «تفاوت معناداری در انواع کنش‌های گفتاری استفاده شده در ترجمه سوره توبه و خطبۀ ۵۲ نهج البلاغه بر اساس الگوی سرل وجود دارد». نتایج فرضیات تحقیق این فرضیه را تایید کرد. بر اساس نتایج بدست آمده از داده‌های پژوهش از کل ۲۲۹ کنش به دست آمده، ۲۱۱ کنش مربوط به سوره توبه و ۱۸ کنش مربوط به خطبه ۵۲ نهج‌البلاغه بود. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول ۳ و ۴ و نمودار ۳ و همچنین داده‌های استخراج شده از آزمون خی دو توافقی با میزان رابطه ۳۳/۷۱۱ و سطح معناداری ۰/۰۱۱ که کمتر از ۰/۰۵ است (p≤۰/۰۵)، این فرضیه مورد تایید قرار گرفت. در نتیجه تفاوت معناداری میان الگوی کنش گفتاری سرل در سوره توبه و خطبۀ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. در پژوهش‌های داخلی، تحقیقی که کنش‌های گفتاری سوره‌های قرآن کریم و خطبه‌ی‌های نهج البلاغه را مقایسه کرده باشد یافت نشده است. دلیل تأیید این فرضیه آن است که لحن خداوند در سوره توبه اکثرا با خشم و اعلام بیزاری و تهدید نسبت

به بندگانی است که پیامبر را فریب داده و در جنگ شرکت نکرده‌اند و وعدهٔ عذاب‌های دردناک به آن‌ها داده شده است و خداوند در این سوره برای اثبات ادعای خویش از سوگند و قسم استفاده کرده‌است که ماهیت همه آنها از نوع کنش تعهدی است. در ادامه برای بررسی نخستین فرضیه فرعی تحقیق ««تفاوت معناداری در کنش‌های اظهاری ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج‌البلاغه وجود دارد»» از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید که بررسی‌ها نشان دادند ازکل ۲۱۱ کنش گفتاری به کار رفته در سوره توبه، تعداد ۶۱ کنش مربوط به کنش اظهاری است. در نتیجه تفاوت معناداری در کنش‌های اظهاری موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود ندارد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت که ماهیت اکثر آیات سوره توبه اظهاری است. بنابراین اکثر آیات این سوره در مورد اثبات کردن، ادعا کردن، اعتراض کردن نسبت به رفتار کفار، بیان کردن، تکذیب کردن و دفاع کردن است و همه این‌ها در زیرگروه کنش اظهاری قرار می‌گیرند؛ بنابراین کنش اظهاری بیشتر از سایر کنش‌ها در سوره توبه کاربرد دارد. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق (فضایلی و نگارش، ۱۳۹۰) که نشان دادند در خطبه ۵۱ نهج‌البلاغه کاربرد کنش‌های اظهاری از همه بیشتر است؛ همسو است.

فرضیه فرعی دوم تحقیق «تفاوت معناداری در کنش‌های تعهدی در ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد». نتایج فرضیات تحقیق نشان داد که ازکل ۲۱۱ کنش گفتاری به کار رفته در سوره توبه، تعداد ۵۹ کنش مربوط به کنش تعهدی است که با توجه به جداول ۷ و ۸ و نمودار ۵ و آزمون خی دو توافقی، میزان رابطهٔ ۳۸/۱۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۱ به دست آمد. در نتیجه تفاوت معناداری در کنش‌های تعهدی موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. تقریباً فراوانی کنش اظهاری و تعهدی در سوره توبه به یک اندازه است. خداوند متعال در فرازهای گوناگون این سوره، در کنار بیان غضب و قهر خود سخن از رحمت و گذشت و توبه نیز به میان آورده است و وعده مجازات و در سوره توبه وعده بهشت و سعادت می‌دهد. بنابراین کنش تعهدی از نوع وعده دادن و قسم خوردن در این سوره خیلی به چشم می‌خورد. ولی در خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه در بخش دوم، از پاداش‌های مهمی که در انتظار زاهدان و مؤمنان صالح العمل است، سخن به میان

آمده است و در اواسط کلام و اوج سخن خویش دو بار به خداوند سوگند یاد می‌کند. در واقع نوع کنش تعهدی به کار رفته در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه نیز متفاوت است. به طوری که در سوره توبه اکثرا کنش تعهدی از نوع تهدید و وعده به عذاب است، ولی دو نمونه کنش تعهدی به کار رفته در خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه از نوع وعده به پاداش و بهشت است.

فرضیه سوم تحقیق «تفاوت معناداری در کنش‌های ترغیبی ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد». نتایج فرضیات تحقیق نشان داد که ازکل ۲۱۱ کنش گفتاری به کار رفته در سوره توبه، تعداد ۳۸ کنش مربوط به کنش ترغیبی است. در این فرضیه با توجه به جداول ۹ و ۱۰ و نمودار ۶ و آزمون خی دو توافقی، میزان رابطهٔ ۴۵/۷۷ و سطح معناداری ۰/۰۲۶ که کمتر از ۰/۰۵ است (p≤۰/۰۵) به دست آمد. در نتیجه تفاوت معناداری در کنش‌های ترغیبی موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید است. نتایج این تحقیق با تحقیق (حسینی معصوم و رادمرد، ۱۳۹۴) در مقایسه کنش‌های گفتاری سوره‌های مکی و مدنی و (زارع و زرگری، ۱۳۹۲) تحلیل متن‌شناسی سوره بقره بر اساس نظریه کنش گفتار، همسو است. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت که در خطبه-ی ۵۲ نهج البلاغه، شروع خطبه، با یک کنش ترغیبی مستقیم است. زیرا امام می‌خواهد توجه مخاطبان خود را به سوی خویش جلب و آن‌ها را هوشیار کند. در سوره توبه نیز خداوند به واسطه رحمتی که نسب بندگانش دارد، بیشتر تمایل دارد که بندگانش را به سمت سعادت و نیک‌بختی سوق دهد. لذا در سوره توبه، کنش ترغیبی سومین میزان فراوانی را دارد. چون خدا با نصیحت کردن پیشنهاد دادن و توصیه کردند که از زیرگروه‌های کنش ترغیبی هستند مشرکان را از کفر بازمی‌دارد و آن‌ها را به توبه ترغیب می‌کند. بنابراین فراوانی و کاربرد کنش ترغیبی در خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه نسبت به سوره توبه بیشتر است.

فرضیه ی فرعی چهارم تحقیق این بود که «تفاوت معناداری در کنش‌های اعلامی ترجمه سوره توبه و خطبه ی ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد». نتایج این فرضیه تحقیق نشان داد که ازکل ۲۱۱ کنش گفتاری به کار رفته در سوره توبه، تعداد ۱۲ کنش مربوط به کنش اعلامی است. در این فرضیه نیز از آزمون خی دو توافقی استفاده شد. با توجه به جداول۱۱ و ۱۲ و

نمودار ۷ میزان رابطهٔ ۹۴/۳۲ و سطح معناداری ۰/۳۷۱ بدست آمد که بیشتر از ۰/۰۵ است. در نتیجه این فرضیه رد شد. نتایج این تحقیق با تحقیق (پهلوان نژاد و رمضان‌زاده، ۱۳۸۹) در تحلیل متن‌شناسی زیارتنامه امام رضا علیه‌السلام و(ابراهیمی، ۱۳۹۸) در تحلیل کنش گفتار در تعدادی از متون سیاسی، که بیان کردند کنش اعلامی کمترین کاربرد را دارد؛ همسو و با نتایج تحقیق (معصوم و رادمرد، ۱۳۹۴) در مقایسه کنش‌های گفتاری سوره‌های مکی و مدنی، ناهمسو است. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت که هدف غیربیانی کنش اعلامی، اعلام شرایط تازه‌هایی برای مخاطب است. این کنش با اجرا همراه است. بنابر این توضیح، با توجه به اینکه هم سوره توبه و هم خطبه-ی ۵۲ نهج البلاغه در گذشته روایت شده‌اند، پس احتمال اینکه موردی امر شود که همین الان نیاز به تغییر در جهان خارج داشته باشد کم است. مثلا در سوره توبه می‌فرماید: «بکشید» این امری است که هم اکنون باعث اجرای عملی در مخاطب نمی‌شود. بنابراین کنش اعلامی هم در سوره توبه و هم خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه کمترین کاربرد را دارد. به طوری که در خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه از هیچ کنش اعلامی استفاده نشده است.

در نهایت پنجمین فرضیه فرعی پژوهش که بیان می‌دارد «تفاوت معناداری در کنش‌های عاطفی ترجمه سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد» تأیید شد. برای بررسی این فرضیه، از آزمون خی دو توافقی استفاده گردید. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول ۴-۱۳ و ۴-۱۴ و نمودار ۴-۸ میزان رابطه ۲۸/۴۱ و سطح معناداری ۰/۰۲۴۷ که کمتر از ۰/۰۵ است (p≤۰/۰۵). در نتیجه رابطه معناداری در کنش‌های عاطفی موجود در سوره توبه و خطبهٔ ۵۲ نهج البلاغه وجود دارد. نتایج این تحقیق با تحقیق (کاظمی، ۱۳۹۳) در جستاری در نهج‌البلاغه از منظر کنش گفتاری، که اظهار دارد در نهج‌البلاغه از طریق کاربرد کنش اظهاری، ترغیبی و عاطفی سعی در بیان آموزه‌های دینی به مخاطب شده است، همسو است. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت که کنش عاطفی در آیه‌هایی از سوره کاربرد دارد که خداوند رحمت و مهربانی خود را برای بندگانش یادآوری می‌کند. بندگان را از نفاق اجتماعی و دینی نهی می‌کند. همچنین در جاهایی که خشم خود را

نسبت به مشرکان و کفار و آنان که قصد فریب پیامبر را داشتند بیان می‌دارد، از کنش عاطفی استفاده شده است. ولی امام علی علیه‌السلام در اوایل خطبه با دو کنش عاطفی، دنیا را مورد نکوهش قرار داده است. کنش عاطفی در سوره توبه، بیشتر ابراز خشم، عصبانیت، برائت و بیزاری بوده است. البته برای کسانی که توبه کنند از کنش‌های محبت‌آمیز استفاده شده است. ولی در کلام حضرت علی علیه‌السلام لحن ملایم‌تری دیده می‌شد. کنش عاطفی در سوره توبه چهارمین فراوانی را دارد، در حالیکه در خطبۀ ۵۲ نهج البلاغه سومین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

دلیل کاربردِ همزمان بشارت و انذار در قرآن آن است که انسان هم علاقه به جلب منفعت دارد و هم علاقه به دفع ضرر. (مکارم شیرازی و دیگران،۱۳۸۰، ص۳۶۱). از طرف دیگر تشویق و تهدید یا بشارت و انذار، بخش مهمی از فرآیند تربیت انسان و همچنین انگیزه فعالیتهای اجتماعی او را تشکیل می‌دهد. تشویق در مقابل انجام یک کار خوب باعث ایجاد انگیزه برای ادامه انجام آن کار شده و تنبیه در مقابل انجام کار بد باعث دست برداشتن انسان از انجام کار بد می‌شود. (طبرسی،۱۳۸۰، ق۵۴۸، ص۱۶۸). با توجه به مباحث ذکر شده توجه به زبان دین، از جمله قرآن کریم بسیار مورد توجه تحلیل گران قرار گرفته است، به طوری که قرآن و نهج البلاغه در نزد بعضی از دانشمندان جوامع پیشرفته غیر مسلمان، جایگاه و اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. در سال‌های اخیر توجه محققان زیادی به متون دینی و تحلیل آن از جنبه‌های مختلف زبان شناسی از جمله معناشناسی، تحلیل متنی، ساخت‌واژه ای، کنش گفتاری و... جلب شده است. شایسته است کارشناسان علوم انسانی در کشورهای مسلمان با بررسی سایر آیات قرآن و نهج البلاغه و با بهره‌مندی از یافته‌های علوم زبان‌شناسی از جمله در حوزه تحلیل گفتمان، برای شناساندن و گسترش کاربرد مضامین اجتماعی قرآن و نهج البلاغه نیز تلاش کنند.

فهرست منابع

-ابراهیمی، م. (۱۳۹۸). **تحلیل کنش‌های گفتاری پاره‌ای از اصول سیاسی معاصر**، پایان نامه کارشناسی ارشد زبان شناسی همگانی، دانشگاه فردوسی مشهد.

ایشانی، ط. نعمتی قزوینی، م. (۱۳۹۳). تحلیل خطبه حضرت زینب سلام‌الله علیها در کوفه بر اساس نظریه کنش گفتاری سرل، **سفینه، شماره ۴۵.** صص ۵۱-۲۵.

پهلوان نژاد، م. رجب زاده، م. (۱۳۸۹). تحلیل متن شناسی زیارتنامه حضرت امام رضا علیه‌السلام بر پایه ی نظریه کنش گفتار، **نشریه ی جستارهایی در فلسفه و کلام، دوره ی ۴۲**، شمارهٔ ۲.

حسینی معصوم، س م. رادمرد، ع. (۱۳۹۴). تأثیر بافت زمانی- مکانی بر تحلیل کنش گفتار؛ مقایسهٔ فراوانی انواع کنش‌های گفتار در سوره‌های مکی و مدنی قرآن کریم، **نشریهٔ جستارهای زبانی، دوره ی ۶**، شماره ی ۳.

زارع، آ. زرگری، س. (۱۳۹۲). **تحلیل متن شناسی سوره بقره بر اساس نظریه کنش گفتار**، اولین کنفرانس ملی آموزش زبان انگلیسی، ادبیات و مترجمی، شیراز.

فضائلی، م. نگارش، م. (۱۳۹۰). تحلیل کنش گفتاری خطبه پنجاه و یکم نهج‌البلاغه بر اساس طبقه بندی سرل، **فصلنامه علمی و پژوهشی علوم قرآن و حدیث، شماره** ۸۶، صص ۱۱۸-۸۱.

قنسولی هزاره، ب. (۱۳۷۹). بررسی کنشهای گفتاری در خطبه صد و یازدهم نهج‌البلاغه، **مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی، دوره ۸**، شماره ۱۳۱-۱۳۰.

عباسی، م. (۱۳۹۲). **بررسی کنش‌های گفتاری در ترجمه جزء سی قرآن کریم بر اساس نظرات آستین(۱۹۶۲) و سرل(۱۹۶۹)**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

کاظمی، ف. (۱۳۹۳). جستاری در نهج‌البلاغه از منظر نظریه زبانی کارگفت، **دو فصلنامه صحیفه مبین، دوره ۲۰، شماره ۵۵**، صص ۳۸-۷.

مکارم شیرازی، ن. (۱۳۸۰). **تفسیر الامثل فی تفسیر کتاب الله (چاپ اول)**. قم: نشر مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه‌السلام

نوری‌زاده، م. (۱۳۹۳). **بررسی کنشهای گفتاری بر اساس دیدگاه آستین و سرل در سوره‌های الرحمن و یاسین**، پایان نامه کارشناسی ارشد زبانشناسی همگانی، دانشگاه آزاد واحد رشت.

Austin, J. (1962). How to do things with words. William James Lecture, Harvard, Oxford university press.

Dawson, H. C. & Phelan, M. (2016). Language files: Materials for an introductiontolanguage and linguistics. (12th ed.). Columbus: Ohio State University Press

Searle, J. R. (1979). Expression and meaning: Studies in the theory of speech act, Cambridge: Cambridge university press.

Searle, J. R. (1969). Speech acts: an essay in the philosophy of language. Cambridge: Cambridge university press.